

ZAGROŻENIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA ŚWIECIE

Olgierd Jakubowski

---

olgierdjakubowski@gmail.com
orcid.org/0000-0002-5530-1025
Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków
ul. Szwoleżerów 9
00-464 Warszawa

Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń w 2019 roku

Criminal Threats to the National Heritage – an Analysis of the Events of 2019

Summary: There are a variety of methods that may be used in the analysis of crimes against cultural heritage which allow us to determine the level of risk. A comprehensive study covering all instances of crime against cultural goods during the period of one year allows us to note tendencies in criminals' behaviour and help develop methods of counteracting similar crimes in the future. Based on the results of several such case studies, it is then possible to assess the risk of crime against national cultural heritage in a much more appropriate manner and minimise its occurrence. This paper presents selected cases of crimes against cultural heritage that occurred in 2019.

Keywords: crime, statistics, national heritage, theft, damage

---

Streszczenie: W artykule przedstawiono wybrane przypadki przestępstw w 2019 r. Badając zjawisko przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu, można stosować różne metody w celu zdiagnozowania poziomu zagrożenia. Studium konkretnych przypadków przestępstw, których ofiarą padają dobra kultury, w ujęciu rocznym pozwala dostrzec tendencje w działaniach sprawców oraz pomaga wypracować metody przeciwdziałania przyszłym zdarzeniom. Wieloletnie badania przypadków przestępstw godzących w dziedzictwo kul-

turowe umożliwiają w sposób komplementarny ocenę poziomu zagrożenia takimi czynami i zminimalizowania ryzyka ich występowania.

Słowa kluczowe: przestępczość, dziedzictwo kulturowe, napad rabunkowy, zniszczenie

Wstęp

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie zjawisk i wydarzeń mających wpływ na zagrożenie przestępczością przeciwko dziedzictwu kulturowemu. Powstał on w ramach cyklu diagnozującego to zjawisko w zakresie długo- i krótkoterminowym. W artykułach z lat 2015-2019 r.¹ autor wskazał źródła danych dotyczących skali i specyfiki zjawiska przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu w Polsce. Niniejsze opracowanie opiera się na dostępnych danych statystycznych², jest również uzupełnione studiami przypadków (*case method*) – metodą pozwalającą badać zjawisko. W tekście znajdują się odniesienia do danych z 2018 r., dlatego że niektóre informacje i dane statystyczne są udostępniane lub przygotowywane z ponad rocznym opóźnieniem.

Prowadzone przez 7 kolejnych lat badania skali przestępczości pozwalają ujawnić wiele tendencji – zarówno w Polsce, jak i na świecie – związanych z działaniami sprawców przestępstw wymierzonych w dziedzictwo. W zakresie badań nad statystykami przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu w 2019 r. ukazały się istotne publikacje naukowe odnoszące się do tego zagadnienia. Analiza przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu w świetle danych statystycznych została zawarta w książce pod redakcją Macieja Trzczińskiego pt. *Praktyczne aspekty zwalczania przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu*³. Inną ważną publikacją jest artykuł Justyny Karaźniewicz *Specyfika postępowania przygotowawczego prowadzonego w sprawach o przestępstwa przeciwko dobrom kultury*, w którym autorka analizując zagadnienie ścigania przestępstw przeciwko dobrom kultury w ujęciu

¹ Zob. następujące artykuły O. Jakubowskiego: *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2014 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2015, nr 1(1), s. 263-274; *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2015 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2016, nr 1(2), s. 241-258; *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2016 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2017, nr 1(3), s. 249-276; *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2017 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2018, nr 1(4), s. 215-236; *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2018 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2019, nr 1(5), s. 163-170.

² W zakresie danych statystycznych na świecie dotyczących poziomu przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu w ocenie autora nie ma obecnie wiarygodnych statystyk dotyczących zjawiska.

³ Zob. O. Jakubowski, M. Trzcziński, *Przestępczość przeciwko dziedzictwu kulturowemu. Charakterystyka zjawiska*, w: M. Trzcziński (red.), *Praktyczne aspekty zwalczania przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2019, s. 85-95.

statystycznym, słusznie wskazuje, że dane statystyczne dają podstawę do wyciągnięcia dwóch, wykluczających się wzajemnie, wniosków. Po pierwsze, świadczyć mogą one o niskim zagrożeniu tego typu przestępczością. Jednak zdecydowanie bardziej prawdopodobna i racjonalnie uzasadniona wydaje się zdaniem autorki teza, zgodnie z którą obraz wyłaniający się z danych statystycznych nie odzwierciedla rzeczywiście występującego zjawiska i świadczy o praktycznych problemach związanych ze ściganiem tego rodzaju przestępczości⁴. Autorka podkreśla, że ważna jest identyfikacja specyficznych czynników związanych ze ściganiem przestępstw przeciwko dobrom kultury, które wpływają na niską efektywność walki z tym zjawiskiem⁵. Źródłem informacji o skali przestępczości przeciwko zabytkom jest również portal Straty Zabytków, prowadzony przez Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów. Są w nim publikowane informacje o zagrożeniach i stratach zabytków⁶. Zarówno literatura przedmiotu, jak i dane statystyczne oraz przykłady konkretnych czynów zabronionych wymierzonych w zabytki dają obraz zjawiska przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu i jego skali.

Funkcjonowanie rozwiązań prawnych i systemowych dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego przed przestępczością

W roku 2019 ocenić można funkcjonowanie rozwiązań systemowych związanych z przeciwdziałaniem przestępstwom wymierzonym przeciwko dziedzictwu kulturowemu, które w latach 2017-2018 zostały wprowadzone do systemu prawnego. W szczególności niezwykle istotne dla ochrony dziedzictwa kulturowego są zawarte w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami⁷ (dalej: u.o.z.) przepisy dotyczące kar administracyjnych za naruszenie przepisów tego aktu prawnego. Wpływy z kar administracyjnych oraz nawiązki orzeczone przez sąd w razie skazania za przestępstwo zniszczenia lub uszkodzenia zabytku z art. 108 u.o.z. wpływają do Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków, który jest państwowym funduszem celowym, a jego dysponentem jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Zgodnie z informacjami uzyskanymi z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w 2019 r. wpłynęło do Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków 1774,61 zł z tytułu 3 nawiązek orzeczonych przez sąd w związku z przestępstwem z art. 108 u.o.z. W tym samym roku wydanych zostało 15 wyroków dotyczących tego przestępstwa. W 2019 r. do Narodowego Funduszu Ochrony

⁴ J. Karaźniewicz, *Specyfika postępowania przygotowawczego prowadzonego w sprawach o przestępstwa przeciwko dobrom kultury*, „Prokuratura i Prawo” 2019, nr 1, s. 48-68.

⁵ Ibidem, s. 57.

⁶ <https://stratyzabytkow.nimoz.pl/> [dostęp: 20.09.2020].

⁷ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tekst jedn. Dz. U. z 2018 r., poz. 2067, 2245.

Zabytków wpłynęło łącznie 671 152,76 zł z tytułu kar administracyjnych, a wymierzonych zostało 339 kar administracyjnych na podstawie przepisów u.o.z.⁸ Jak wynika z przedstawionych statystyk, nakładanie kar administracyjnych jest obecnie głównym narzędziem zwalczania czynów zabronionych wymierzonych w zabytki. W 2018 r., według informacji uzyskanych od wojewódzkich konserwatorów zabytków, zgodnie z art. 41 u.o.z., do Policji, prokuratury lub sądu skierowanych zostało łącznie 99 zawiadomień o popełnieniu przestępstwa lub wykroczenia (z czego 65 dotyczyło zabytków nieruchomych, a 34 zabytków ruchomych)⁹. Innym niezwykle ważnym rozwiązaniem, które ma znaczenie dla kontroli obrotu zabytkami, jest wynikający z art. 59a u.o.z. obowiązek podmiotów gospodarczych wyspecjalizowanych w zakresie obrotu zabytkami prowadzenia księgi ewidencyjnej zabytków przyjętych lub oferowanych do zbycia. Obowiązek ten jest istotny m.in. w przeciwdziałaniu paserstwu zabytków. W 2019 r. funkcjonariusze Krajowej Administracji Skarbowej przeprowadzili pięciokrotnie czynności wyjaśniające pod kątem prowadzenia księgi ewidencyjnej zabytków przyjętych lub oferowanych do zbycia. W siedzibie trzech podmiotów stwierdzono brak księgi ewidencyjnej, natomiast w jednym przypadku – braki i nieprawidłowości w zakresie kompletności zapisów dokonanych w posiadanej na stanie księdze¹⁰. W latach 2018-2019 zaczęła również obowiązywać istotny dla ochrony dziedzictwa archeologicznego przepis karny w postaci art. 109c u.o.z., penalizujący prowadzenie poszukiwań zabytków bez pozwolenia, co w literaturze przedmiotu zostało uznane za słuszny krok, ponieważ proceder prowadzenia nielegalnych poszukiwań zabytków stał się zjawiskiem masowym¹¹.

Dla kontroli obrotu dobrami kultury w Unii Europejskiej ma też znaczenie rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/880 z dnia 17 kwietnia 2019 r. w sprawie wprowadzania i przywozu dóbr kultury¹², które weszło w życie 27 czerwca 2019 r. W rozporządzeniu wprowadzono zasady kontroli wwozu na teren Unii Europejskiej określonych w załącznikach do tego aktu kategorii dóbr kultury i nałożono na państwa członkowskie obowiązek wprowadzenia sankcji za złamanie przepisów tego aktu¹³.

⁸ Dane zawarte w odpowiedzi z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 9 lipca 2020 r. na wniosek O. Jakubowskiego o informację publiczną do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (dalej: odpowiedź z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego), niepubl.

⁹ Jak wskazano w odpowiedzi z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, nie posiada ono danych dotyczących zawiadomień skierowanych przez wojewódzkich konserwatorów zabytków z art. 41 u.o.z. w 2019 r.

¹⁰ Dane z Departamentu Ceł Ministerstwa Finansów – pismo z dnia 14 lipca 2020 r., sygn. DC5.8870.538. 2020.APGA, niepubl.

¹¹ Zob. M. Trzciniński, *Próba oceny nowych rozwiązań w zakresie karnoprawnej ochrony dziedzictwa kultury*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2019, t. 51, s. 112, <https://doi.org/10.19195/2084-5065.51.7>.

¹² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/880 z dnia 17 kwietnia 2019 r. w sprawie wprowadzania i przywozu dóbr kultury, Dz. Urz. UE L 151 z 7.06.2019 r.

¹³ Polski ustawodawca wskazaną sankcję zawarł w art. 108a u.o.z., który to przepis penalizuje nielegalne wprowadzenie na obszar terytorium Rzeczypospolitej Polskiej dóbr kultury pochodzących z państw nie-

Skala i specyfiki zjawiska przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu w Polsce w statystykach organów ścigania i Krajowej Administracji Skarbowej oraz w informacjach z krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem

Jednym z podstawowych źródeł informacji o przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu są dane opracowywane przez policyjnych ekspertów z Komendy Głównej Policji¹⁴. Zgodnie z nimi, przestępstw ściganych na podstawie przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami było w 2019 r. 144 (w 2018 r. – 87). Stwierdzono również 463 przestępstwa ścigane na podstawie przepisów ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, natomiast po zestawieniu przestępstw z *modus operandi* charakterystycznym dla dóbr kultury w 2019 r. stwierdzono ogółem 639 przestępstw. Dane Policji należy uzupełnić informacjami Straży Granicznej oraz Krajowej Administracji Skarbowej (KAS) w związku z kompetencjami tych organów w zakresie zwalczania przemytu dóbr kultury.

W 2019 r. Straż Graniczna wszczęła:

- 6 postępowań w związku z art. 109 u.o.z., tj. w związku z podejrzeniem nielegalnego wywozu zabytku bez stosownego pozwolenia; przypadki te dotyczyły monet, obrazów, pojazdu, amunicji i przedmiotów użytkowych (ozdobna patera i stylizowane świeczniki); 4 postępowania zostały umorzone ze względu na brak znamion czynu zabronionego, natomiast 2 postępowania zostały przekazane innym organom do dalszego prowadzenia,
- 2 postępowania w związku z art. 109c u.o.z., tj. w związku z dokonywaniem bez pozwolenia poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków przy użyciu urządzeń elektronicznych i technicznych; postępowania te zostały przekazane zgodnie z właściwością Policji do dalszego prowadzenia.

Straż Graniczna w 2019 r. nie prowadziła postępowań w związku z nielegalnym wwozem dóbr kultury¹⁵.

Działania Krajowej Administracji Skarbowej związane z przeciwdziałaniem nielegalnemu wywozowi i wwozowi dóbr kultury łączą się z wieloma czynnościami

---

będącymi członkami UE. Przepis karny został wprowadzony do ustawy o ochronie zabytków w wyniku nowelizacji tej ustawy w 2021 r. Sprawcy tego przestępstwa podlegają grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (w wypadku mniejszej wagi sprawca podlega grzywnie.) Sąd może też orzec przepadek nielegalnie wprowadzonego na obszar Rzeczypospolitej Polskiej dobra kultury, chociażby nie stanowiło ono własności sprawcy.

¹⁴ Zob. A. Grajewski, *Skala zagrożeń przestępczością przeciwko dobrom kultury w 2019 r. Efektywność działań Policji*, <http://cennebezcenne.pl/wp-content/uploads/2020/03/2020-1-2-POLICJA.pdf> [dostęp: 25.09.2020].

¹⁵ Dane z Komendy Głównej Straży Granicznej – pismo z dnia 22 czerwca 2020 r., sygn. KG-OI-VIII.0180.50.2020.BK. niepubl.

ZAGROŻENIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA ŚWIECIE

Olgierd Jakubowski

---

mi uwzględnianymi w statystykach tej służby. Dotyczą nie tylko działań związanych z zatrzymaniem zabytku w związku z nielegalnym wywozem za granicę, lecz wszystkich działań podejmowanych przez organy KAS wobec wywożonych przedmiotów w celu sprawdzenia, czy na wywożony przedmiot konieczne jest uzyskanie pozwolenia zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, czyli m.in. w przypadkach:

- nielegalnego wywozu zabytków (wywóz zabytku bez pozwolenia),
- nielegalnego przywozu zabytków (przemyt),
- weryfikacji dokonywanych w przypadku braku dokumentów potwierdzających fakt, że zabytek nie wymaga pozwolenia (wycena, ocena, faktura itp.),
- weryfikacji dokonywanych w przypadku wątpliwości organu celnego co do rzetelności przedstawionych dokumentów,
- dokonania ustalenia lub potwierdzenia, czy wiek lub wartość przedmiotu przekracza progi wskazane w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- zaniżania wartości w przywozie,
- zatrzymań falsyfikatów.

W statystykach nie zostały uwzględnione działania polegające jedynie na dopuszczeniu przez organ celny do wywozu/przywozu zabytków w przypadkach przedstawienia pozwolenia na wywóz lub innych niebudzących wątpliwości dokumentów potwierdzających fakt, że na wywóz przedmiotu nie jest wymagane uzyskanie pozwolenia. Zgodnie ze statystykami Krajowej Administracji Skarbowej, w 2019 r. 4 sprawy dotyczyły wywozu, a 17 spraw wiązało się z weryfikacją dobra kultury w trakcie przywozu¹⁶.

Ważnym źródłem danych dotyczącym skali i specyfiki przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu jest krajowy wykaz zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem¹⁷, prowadzony przez Generalnego Konserwatora Zabytków na podstawie art. 23 ust. 1. u.o.z. Wykaz służy do rejestrowania informacji o kradzieżach i innych zdarzeniach kryminalnych skierowanych przeciwko dobrom kultury. Wojewódzki konserwator zabytków, organy Policji, Straży Granicznej, Krajowa Administracja Skarbowa, prokuratura oraz dyrektorzy muzeów i bibliotek będących instytucjami kultury są obowiązani niezwłocznie przekazywać, w celu ujęcia w wykazie, Generalnemu Konserwatorowi Zabytków informacje o zabytku skradzionym lub wywiezionym za granicę niezgodnie z prawem (art. 23 ust. 2 u.o.z.). Zabytki zarejestrowane w wykazie są oznaczone na poszczególnych kartach kolejnymi numerami. Baza ma kilka poziomów dostępu, ale ogólne dane dotyczące poszukiwanych zabytków (nazwa, tytuł, wymiary, technika

---

¹⁶ Dane z Departamentu Ceł Ministerstwa Finansów – pismo z dnia 14 lipca 2020 r., sygn. DC5.8870.538. 2020.APGA, niepubl.

¹⁷ Krajowy wykaz zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, <https://skradzinezabytki.pl/i/#/> [dostęp: 25.09.2020].

wykonania, autor, zdjęcie) można uzyskać na poziomie podstawowym, dostępnym dla każdego zalogowanego użytkownika. Najszerzy zakres dostępu do danych ma Policja, a także KAS i Straż Graniczna w stosunku do nielegalnie wywożonych zabytków. Zgodnie z informacjami z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego¹⁸, do 30 czerwca 2020 r. w wykazie zarejestrowano 11 757 zabytków, w tym skradzionych 10 115, nielegalnie wywiezionych (lub w czasie wywozu za granicę) 858; odzyskano natomiast 784 zabytki. W 2019 r. w krajowym wykazie zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem zarejestrowano 561 zabytków pod konsekwentnymi numerami kart od 11 178 do 11 738. W 41 przypadkach, na podstawie treści zgłoszenia możliwe było oznaczenie przyczyny utraty jako „kradzież” lub „kradzież z włamaniem”¹⁹. Zabytków nielegalnie wywiezionych lub wobec których podjęto próbę nielegalnego wywozu w wykazie w 2019 r. zarejestrowano trzy²⁰, a odzyskanych – sześć²¹. Statystyki zawarte w krajowym wykaz zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem pokazują, że liczba poszukiwanych zabytków jest wielokrotnie wyższa niż odzyskanych. Każdego roku też więcej zabytków zostaje zarejestrowanych jako utracone (skradzione, zaginione) niż jako odzyskane.

Wybór przestępstw przeciwko dziedzictwu kulturowemu oraz innych wydarzeń mających wpływ na zwalczanie tego typu przestępczości w 2019 roku na terenie Polski

Na terenie naszego kraju, jak wskazują statystyki policyjne, dochodzi do wielu przypadków przestępstw przeciwko dziedzictwu kulturowemu. Poniższe zestawienie stanowi wybór przypadków, które w 2019 r. wyróżniały się na tle innych tego typu przestępstw. Sekwencje zdarzeń dotyczących przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu w Polsce przedstawiono chronologicznie.

Styczeń

W Oddziale Celno-Drogowym w Dorohusku na przejściu drogowym funkcjonariusze KAS ujawnili przemyt zabytku techniki w postaci radiostacji wojskowej wraz z osprzętem produkcji radzieckiej. Sprawcą był obywatel Polski przekraczający granicę państwową. Zabytek był ukryty w bagażniku, pod rzeczami osobistymi.

¹⁸ Odpowiedź z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

¹⁹ Dotyczy to kart oznaczonych w wykazie numerami: 11178, 11199, 11200, 11201, 11202, 11203, 11204, 11205, 11206, 11207, 11221, 11225, 11374, 11375, 11376, 11377, 11378, 11379, 11380, 11381, 11382, 11383, 11384, 11385, 11386, 11387, 11388, 11389, 11390, 11391, 11392, 11399, 11424, 11426, 11488, 11489, 11490, 11491, 11717, 11719, 11720.

²⁰ Dotyczy to kart oznaczonych w wykazie numerami: 11552, 11687 oraz 11726.

²¹ Dotyczy to kart oznaczonych w wykazie numerami: 30, 3086, 7186, 11185, 11186, 11221.

ZAGROŻENIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA ŚWIECIE

Olgierd Jakubowski

Ze znajdującej się na frontowej części muru kościoła św. Idziego w Giebułtowie kapliczki skradziono zabytkową figurę Matki Boskiej. Policji udało się ująć sprawców i odzyskać zabytek.

Luty

W Kalwarii Panewnickiej w Katowicach doszło do aktu wandalizmu w postaci uszkodzenia czterech kaplic różańcowych, w tym pomalowania figury Jezusa obscenicznymi napisami i symbolami satanistycznymi.

W Bardzie włamano się do klasztoru zakonu redemptorystów. Przewinca dostał się do wnętrza budynku, jednakże spłoszył go alarm. Jak wskazują dane z monitoringu, ten sam sprawca włamał się do klasztoru redemptorystów we Wrocławiu.

W oddziale celnym w Korczowej funkcjonariusze KAS ujawnili przemyt zabytków – 65 medali i 76 dokumentów historycznych.

W Warszawie zatrzymano 3 osoby zajmujące się paserstwem zabytków archeologicznych. Policjanci znaleźli i zabezpieczyli kilkaset przedmiotów stanowiących zabytki archeologiczne, biżuterię, obrazy, trzy komputery, tablet, dwa telefony komórkowe, gotówkę. *Modus operandi* grupy spokrewnionych z sobą sprawców był następujący: założyli oni konta na zagranicznych i polskich portalach aukcyjnych, na których umieszczali zabytki archeologiczne pochodzące prawdopodobnie z Polski i krajów Europy Wschodniej. Grupa przestępcza umieszczała na licytacjach różne zabytki archeologiczne, m.in.: amulety, krzyże, bransolety, groty, topory, sierpy, naszyjniki, klamry, nakładki na zbroje, fajki, fibule, dzwonki, spinki pochodzących z różnych okresów (najstarsze były oceniane na IV w. p.n.e.). Niektóre aukcje zakończyły się wylicytowaniem przedmiotów na cenę kilkudziesięciu tysięcy złotych.

Marzec

Na terenie obozu koncentracyjnego i zagłady Auschwitz-Birkenau osoba zwiedzająca (Amerykanin) wymontowała element torowiska (szpilkę torową) z rampy kolejowej znajdującej się na terenie muzeum. Kradzież dostrzegł i zgłosił turysta z innej grupy.

W Skarżysku-Kamiennej z Muzeum im. Orła Białego został skradziony wielkokalibrowy karabin maszynowy 12,7 mm. Zawinięły błędy w ochronie obiektu. Zabytek był eksponowany blisko ogrodzenia i nie obejmował go monitoring.

Kwiecień

W okolicach Rawy Mazowieckiej policjanci zatrzymali trzech mężczyzn którzy poszukiwali zabytków bez pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. W domach dwóch mężczyzn odnaleziono przedmioty pochodzące z nielegalnych poszukiwań: broń, amunicję, monety, biżuterię.

W Oddziale Celnym w Hrebennem podczas kontroli ujawniono próbę przemytu 191 numizmatów i 6 banknotów kolekcjonerskich przez obywatela Ukrainy. Sprawca ukrywał przedmioty pod odzieżą wierzchnią.

W Bogatyni doszło do włamania do jednego z garaży, w wyniku którego został skradziony zabytkowy samochód marki Rosengart z 1932 r. Zabytek udało się odzyskać, a sprawcę zatrzymać.

W Poznaniu po zakończeniu wystawy dzieł sztuki w jednym z poznańskich hoteli doszło do kradzieży obrazu pakowanego do samochodu. Zniknięcie obrazu zostało zgłoszone na drugi dzień po kradzieży. Sprawca wykorzystał chwilę nieuwagi osoby pakującej dzieło do samochodu. Policji udało się ująć przestępcę i odzyskać obraz.

W Oddziale Celno-Drogowym w Dorohusku u podróżującego autokarem obywatela Ukrainy ujawniono nielegalnie wprowadzony towar w postaci przedmiotów pochodzenia historycznego – artefaktów (921 szt.) oraz wyrobów jubilerskich o wyglądzie bursztynu.

Maj

W Oddziale Celnym w Medyce funkcjonariusze KAS ujawnili przemyt zabytku – samowara z metalu o barwie miedziano-złotej, z datą produkcji 1902 r.

W Warszawie, w Dolince Szwajcarskiej kobieta dokonała aktu wandalizmu, uszkadzając 200-letnią rzeźbę. Zamieściła film z przestępstwa w Internecie.

W Knybawie doszło do pożaru objętego ochroną konserwatorską trzykondygnacyjnego zabytkowego dworku. Istnieją przesłanki wskazujące na podpalenie zabytkowego pustostanu.

W Lublinie podpalono zabytkowy budynek starej szkoły, który jest ujęty w gminnej ewidencji zabytków i znajduje się na terenie wpisanym do rejestru zabytków.

W Szczecinie prokuratura skierowała do sądu akt oskarżenia dotyczący mężczyzny, który w Kościele Francuskim w Berlinie ukraść pochodzącą z 1700 r. księgę, zawierającą dane metrykalne społeczności kalwińskiej w miejscowości Schwedt i stanowiącą mienie o szczególnym znaczeniu dla kultury. Sprawca wystawił zabytek na aukcji internetowej.

Czerwiec

Policjanci z Komisariatu Policji w Dębnie oraz z Komendy Wojewódzkiej Policji w Szczecinie zabezpieczyli cenną monetę – denar cesarza Antoninusa Piusa (138-161 r. n.e.), a także ok. 50 srebrnych monet pochodzących z XVII w. i kilkadziesiąt XVIII-wiecznych ołowianych kul muszkietowych pochodzących z nielegalnych poszukiwań zabytków. Sprawca przywłaszczenia zabytków nie występował o pozwolenie na poszukiwania zabytków.

ZAGROŻENIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA ŚWIECIE

Olgiard Jakubowski

Lipiec

Policjanci z Nowego Dworu Mazowieckiego wykryli kradzież krzyży z grobów polskich żołnierzy znajdujących się na cmentarzu wojskowym na terenie Twierdzy Modlin. Krzyże wykonane były z elementów metalowych pochodzących z pojazdów gaśnicowych, tzw. tankietki TKS z okresu II wojny światowej. Sprawcy oferowali do sprzedaży skradzione elementy osobom zbierającym militaria. Policjantom udało się odzyskać zabytki i zatrzymać złodziei.

Sierpień

W Oddziale Celnym w Zosinie w trakcie odprawy celnej w bagażu podróżującego autokarem obywatela Ukrainy ujawniono niezgłoszone do kontroli celnej zabytkowe monety w liczbie 223 szt. Sprawca przemytu tłumaczył się niezajomością przepisów w zakresie ograniczeń przewozu numizmatów.

W Zgierzu, w parafii rzymskokatolickiej pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej doszło do aktu wandalizmu. Zniszczono XVII-wieczny krzyż z figurą Jezusa Chrystusa wpisany do rejestru zabytków. Policji udało się ująć sprawcę.

W Oddziale Celnym w Zosinie w trakcie kontroli samochodu obywatela polskiego w nagrzewnicy ujawniono 6 obiektów o charakterze kolekcjonerskim w postaci: lotki z pocisku moździerzowego, bagnetu wraz z pochwą 1939 Radom, toporka bojowego, bagnetu wraz z pochwą o oznaczeniu WP z orłem, czekana bojowego oraz skórzanego mocowania do pasa bagnetu.

W Oddziale Celnym w Korczowej funkcjonariusze KAS ujawnili przemyt ikony bizantyjskiej z wizerunkiem św. Mikołaja.

Wrzesień

W Oddziale Celnym w Medyce funkcjonariusze KAS ujawnili przemyt ikony z wizerunkiem Jezusa Chrystusa oraz ikony z wizerunkiem Matki Boskiej z Dzieciątkiem.

Z objętego ochroną konserwatorską pałacu w Jarnoławie skradziono cegły, w wyniku czego zawaliła się ściana tego zabytku. Sprawcy wykorzystywali cegły do wypełnienia dziury drogowej.

W Biskupcu doszło do podpalenia drzwi do zabytkowej wieży kościoła ewangelickiego wpisanego do rejestru zabytków. Sprawca podpalenia został zatrzymany, był pod wpływem alkoholu.

Na terenie Polski od 30 września do 11 października została przeprowadzona międzynarodowa operacja zwalczania przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu – Pandora IV. Jej celem było ujawnienie przypadków grabieży dziedzictwa kulturowego na obszarach lądowych i podwodnych, nielegalnego obrotu dobrami kultury i kradzieży zabytków, a także zgromadzenie informacji na temat osób lub grup przestępczych dokonujących nielegalnych eksploracji stanowisk archeologicznych oraz przestępstw przeciwko dobrom kultury. W wyniku operacji na tere-

nie Polski zatrzymano 11 osób związanych z nielegalnym obrotem dobrami kultury. Na podstawie zgromadzonych materiałów wszczęto 46 nowych postępowań. zabezpieczono łącznie ok. 11 786 przedmiotów stanowiących dobra kultury, z których blisko połowa stanowiła zabytki archeologiczne. Ponadto w ramach operacji poddano kontroli łącznie 30 656 osób i 154 287 obiektów, w tym 140 977 pojazdów.

Październik

W Toruniu zatrzymano mężczyznę nielegalnie poszukującego zabytków militarnych za pomocą urządzeń do wykrywania metalu. Dodatkowo sprawca pozyskiwał amunicję strzelecką, granaty moździerzowe, pociski artyleryjskie, granaty ręczne i zapalniki z poligonów wojskowych.

W Żarach doszło do pożaru wieży w kompleksie zamkowo-pałacowym objętym ochroną konserwatorską. Prawdopodobnie było to podpalenie. Istotną okolicznością sprawy jest fakt, że zabytek przejmowały władze miejskie od prywatnych właścicieli.

Listopad

Na kolejowym przejściu granicznym w Dorohusku w trakcie kontroli granicznej pociągu osobowego relacji Kijów–Warszawa w bagażu podręcznym jednego z pasażerów funkcjonariusze KAS ujawnili przemyt dóbr kultury: siekiereki kamiennej (prawdopodobnie neolitycznej), naszyjnika (prawdopodobnie z epoki brązu), 6 monet z okresu Rosji carskiej (XVII-XIX w.), biżuterii w postaci fibuli i 6 pierścionków (prawdopodobnie z epoki brązu), 18 krzyżyków religijnych z okresu średniowiecza, 4 siekierki z epoki brązu, 2 monet srebrnych z XVII w. i otoczaka krzemienno-

Grudzień

W Oddziale Celnym w Zosinie podczas kontroli w bagażu obywatela Ukrainy ujawniono przemyt zabytkowej XIX-wiecznej karafki zdobionej ornamentami – motywami mitycznymi.

W Białogórze z drewnianej altany kompleksu pałacowo-parkowego wpisanego do rejestru zabytków zostały skradzione drewniane elementy. Sprawcy sprzedał wyceniane na 40 tys. zł obiekty za 50 zł. Zarówno sprawca kradzieży, jak i osoba która kupiła zabytek, mają postawione zarzuty.

Analizując zdarzenia związane z przestępczością przeciwko dziedzictwu kulturowemu na terenie Polski w 2019 r., należy zwrócić szczególną uwagę na problem przestępstw wymierzonych w polskie i światowe dziedzictwo archeologiczne. Na teren Polski są przemycane przez wschodnią granicę zabytki pozyskiwane z nielegalnych wykopalisk, a także militaria i inne przedmioty kolekcjonerskie z państw Europy Wschodniej. Również na obszarze kraju dochodzi do grabieży i niszczenia stanowisk archeologicznych. Część nielegalnie pozyskanych antyków jest wysta-

ZAGROŻENIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA ŚWIECIE

Olgiard Jakubowski

---

wiana na aukcjach internetowych i sprzedawana w państwach Europy Zachodniej. Obecne regulacje dotyczące kar administracyjnych i nawiązki za zniszczenie zabytku ograniczają zjawisko intencyjnego niszczenia zabytków nieruchomości przez ich właścicieli i posiadaczy, natomiast w mniejszym stopniu oddziałują w przypadku aktów wandalizmu wymierzonych w dziedzictwo sakralne oraz martyrologiczne.

Bibliografia

Dane z Departamentu Ceł Ministerstwa Finansów – pismo z dnia 14 lipca 2020 r., sygn. DC5. 8870.538.2020.APGA, niepubl.

Dane z Komendy Głównej Straży Granicznej – pismo z dnia 22 czerwca 2020 r., sygn. KG-O-I-VIII.0180.50.2020.BK. niepubl.

Grajewski A., *Skala zagrożeń przestępczością przeciwko dobrom kultury w 2019 r. Efektywność działań Policji*, <http://cennebezcenne.pl/wp-content/uploads/2020/03/2020-1-2-POLICJA.pdf> [dostęp: 25.09.2020].

<https://stratyzabytkow.nimoz.pl/> [dostęp: 20.09.2020].

Jakubowski O., *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2014 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2015, nr 1(1).

Jakubowski O., *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2015 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2016, nr 1(2).

Jakubowski O., *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2016 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2017, nr 1(3).

Jakubowski O., *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2017 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2018, nr 1(4).

Jakubowski O., *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2018 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2019, nr 1(5).

Jakubowski O., Trzcіński M., *Przestępczość przeciwko dziedzictwu kulturowemu. Charakterystyka zjawiska*, w: M. Trzcіński (red.), *Praktyczne aspekty zwalczania przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2019.

Karaźniewicz J., *Specyfika postępowania przygotowawczego prowadzonego w sprawach o przestępstwa przeciwko dobrom kultury*, „Prokuratura i Prawo” 2019, nr 1.

Krajowy wykaz zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, <https://skradzionezabytki.pl/i/#/> [dostęp: 25.09.2020].

Odpowiedź z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 9 lipca 2020 r. na wniosek O. Jakubowskiego o informację publiczną do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, niepubl.

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/880 z dnia 17 kwietnia 2019 r. w sprawie wprowadzania i przywozu dóbr kultury, Dz. Urz. UE L 151 z 7.06.2019 r.

Trzcіński M., *Próba oceny nowych rozwiązań w zakresie karnoprawnej ochrony dziedzictwa kultury*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2019, t. 51, <https://doi.org/10.19195/2084-5065.51.7>.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, tekst jedn. Dz. U. z 2018 r. poz. 1600, 2077.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tekst jedn. Dz. U. z 2018 r., poz. 2067, 2245.